

STATENS SIVILRETTSFORVALTNING

DISPOSISJONER SOM KREVER FYLKESMANNENS SAMTYKKE - og noen lignende sakstyper

Veileder 1/ januar 2020

Innhold

Del 1 Generell del	2
1. Grunnleggende prinsipper om vergehavers selvbestemmelsesrett mm.	2
2. Vergens rolle.....	3
3. Fylkesmannens rolle.....	4
4. Klagerett	5
Del 2 Om utvalgte sakstyper	5
5. Bruk av kapital	5
6. Disposisjoner som gjelder fast eiendom	8
7. Gjeldsstiftelse	11
8. Utdeling av gaver og stønader.....	12
9. Utdeling av forskudd på arv	13
10. Avkall og avslag på arv eller gave	16
11. Skifte av uskiftet bo	16
12. Samtykke til bruk av båndlagte midler og søknad om omdanning	17

Erstatter:

Veiledning til fylkesmennene av 1. juli 2013 om erverv og avhendelse av fast eiendom

Veiledning til fylkesmennene av 1. juli 2013 om utdeling av gaver/stønader og forskudd på arv

Del 1 Generell del

1. Grunnleggende prinsipper om vergehavers selvbestemmelsesrett mm.

1.1. Konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne

Konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) innebærer en plikt for stater til å ha ordninger som støtter personer med nedsatt funksjonsevne i utøvelsen av sin rettslige handleevne¹ og til å gjennomføre tiltak for å beskytte mot diskriminering.

Alle tiltak som gjelder utøvelsen av den rettslige handleevnen må ha beskyttelsesmekanismer, blant annet for å hindre misbruk. Beskyttelsesmekanismene må respektere personens rettigheter, vilje og preferanser, og hindre interessekonflikter og utilbørlig påvirkning.² Vergemålsloven (vgml.) har regler om at vergen må ha samtykke fra fylkesmannen før visse disposisjoner kan gjennomføres.

Bestemmelsene vil beskytte personer som har verge (ofte kalt vergehavere) mot at vergen gjør disposisjoner i strid med personens interesser, og er et virkemiddel for å oppfylle forpliktelsene i CRPD.

En verge kan hjelpe vergehaver med å utøve sin rettslige handleevne. Vergehaver får da mulighet til å ivareta sine rettigheter, oppfylle sine plikter og gjennomføre ønsker på linje med andre innenfor de begrensninger som alle mennesker må forholde seg til. Vergen skal sørge for at vergehavers vilje avdekkes, dokumenteres og gjennomføres.

En person med verge har normalt sin rettslige handleevne i behold³, og kan selv gjennomføre disposisjoner. Vergehaver trenger ikke samtykke fra vergen eller fylkesmannen.

1.2. Vergehavers interesse

Det avgjørende for om en disposisjon kan gjennomføres er hva som er i vergehavers interesse, jf. vgml. § 31. Dette gjelder også når lovbestemmelsene inneholder vilkår som vektlegger andres interesser, for eksempel når det åpnes for å gi arveforskudd på grunn av særlige behov hos arvingen.⁴ For å utelukke interessekonflikter har vergemålsloven regler om når vergen er inhabil.⁵

I noen tilfeller kan vergehaver bli utsatt for utilbørlig påvirkning. Slik påvirkning kan både komme fra vergen og fra andre personer. Fylkesmannen skal ved sin saksbehandling se til at vergehaver så langt det er mulig er hørt og at vergehavers vilje er styrende.

Vergehavers vilje kan i noen tilfeller være vanskelig å klargjøre. I de tilfeller personens vilje ikke lar seg kartlegge eller er svært usikker, må det legges vekt på hva personen antas å ville gjort. Det kan da være aktuelt å snakke med personer som har kjent vergehaver over lenger tid for å høre hva de mener vergehavers vilje er. Det er altså ingen objektiv vurdering av hva som er til vergehavers beste, men en subjektiv vurdering av vergehavers vilje – innenfor det mulighetsrommet som finnes.

I et vanlig vergemål skal vergehavers rett til selvbestemmelse respekteres. Vergen skal ikke gjøre noe som er i strid med vergehavers vilje.⁶ Dette gjelder uavhengig av om vergehaver er i stand til å forstå

¹ CRPD art. 12 nr. 3

² CRPD art. 12 nr. 4 og 5

³ Jf. vgml. § 21 første ledd. Unntaket er der domstolene har fratatt en person rettslig handleevne med hjemmel i vergemålsloven § 22.

⁴ Se vgml. § 41 andre ledd

⁵ Vgml. § 34

⁶ Jf. vgml. § 33 andre ledd

hva disposisjonen innebærer.⁷ Fylkesmannen skal heller ikke samtykke til disposisjoner som strider mot vergehavers vilje.

2. Vergens rolle

Vergemål er en rettslig representasjonsordning. Det er vergen som kan opptre utad på vegne av vergehaver.⁸ Vergens rolle er å tilby vergehaver støtte og bistand til å ta valg, og eventuelt handle på vegne av personen i overensstemmelse med personens vilje. Vergen bestemmer ikke over personen og kan ikke gjennomføre disposisjoner som vergehaver motsetter seg. På den annen side kan vergehaver ikke instruere vergen til å gjennomføre disposisjoner vergen mener er i strid med vergehavers interesser.⁹ Vergens myndighet begrenses av mandatet og av bestemmelsene i vergemålsloven.¹⁰ Vergen må ha fylkesmannens samtykke før enkelte disposisjoner kan gjennomføres.¹¹

2.1. Gi beslutningsstøtte

Vergen skal gi vergehaver beslutningsstøtte slik at personen kan få hjelp til å avveie ulike handlingsalternativer og ta valg. For å kunne å ta valg, må vergehaver få tilpasset informasjon. Vergen kan benytte prinsippene og kartleggingsskjemaet i samtalemotodikken «For øye» for å gi beslutningsstøtte.

2.2. Plikt til å høre vergehaver

Vergen har en plikt til å høre vergehaver før det foretas disposisjoner av større betydning, og også når det ellers fremstår naturlig.¹² I praksis vil denne høringsplikten gjelde for alle disposisjoner som krever fylkesmannens samtykke.

I enkelte tilfeller vil det være vanskelig å høre vergehaver. Det kan da være behov for å foreta en bredere kartlegging av vergehavers preferanser for å komme frem til den beste tolkningen av vergehavers vilje. Dette kan blant annet innebære å se hen til tidligere valg, hva vergehaver tidligere har ment og opplysninger fra personer som kjenner vergehaver godt.

2.3. Fremme søknad om fylkesmannens samtykke

Det er vergen som kan søke om fylkesmannens samtykke¹³. For noen disposisjoner er det likevel ikke uvanlig at andre enn vergen søker, for eksempel at arvinger søker om samtykke til utdeling av arveforskudd. Ut fra ordlyden i loven kunne fylkesmannen avvist disse søknadene. Hensynet til god forvaltningsskikk tilsier likevel at fylkesmannen legger søknaden fram for vergen, slik at vergen kan ta stilling til om den skal fremmes. Dersom vergen ikke støtter en søknad som er blitt fremsatt av andre, skal søknaden ikke realitetsbehandles av fylkesmannen.

Når foreldre til mindreårige barn er verger i fellesskap, må søknaden fremsettes av begge foreldrene når ikke annet er bestemt.¹⁴

⁷ Lovavdelingens tolkningsuttalelse av 21. mars 2018 (18/119 EP AMSL/bj) til §§ 20 og 33 om samtykkekompetanse

⁸ Se Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) pkt 7.3.4

⁹ Se Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) s. 189

¹⁰ Se f.eks. vgml. § 33

¹¹ Se likevel vgml. § 45 som åpner for at vergen kan få etterfølgende samtykke

¹² § 33 første ledd

¹³ Se §§ 39 - 41

¹⁴ Vgml. § 18

2.4. Virkningen av fylkesmannens samtykke

Når fylkesmannen samtykker til en disposisjon, kan vergen gjennomføre disposisjonen på vegne av vergehaver. Vergen får imidlertid ingen plikt til å gjennomføre tiltaket, og fylkesmannen kan ikke instruere vergen til å handle på en bestemt måte. Fylkesmannen kan likevel sette vilkår for vedtaket på vanlig måte. Dette betyr at vergen kan komme til at det ikke er i vergehavers interesse at disposisjonen gjennomføres selv om fylkesmannen har gitt samtykke.

2.5. Vergen er begrenset av sitt mandat

Vergens rett til å handle på vegne av vergehaver er begrenset av mandatets omfang.¹⁵ Mener vergen det er behov for å foreta disposisjoner som ligger utenfor mandatet, må han eller hun be om at vergemålet utvides. Fylkesmannen skal ikke ta stilling til konkrete disposisjoner når vergemålets omfang vurderes, men bare om vergehaver har behov for bistand i forbindelse med spørsmålet.

2.6. Vergens habilitet

Vergen kan ikke handle på vegne av vergehaver dersom det foreligger slik interessekonflikt som går fram av vergemålsloven § 34.

Spørsmålet er om vergehaver og vergen etter en objektiv vurdering har ulike interesser i disposisjonen slik at det foreligger en risiko for at vergen lar egne interesser påvirke en beslutning. Dette innebærer at også potensielle interessekonflikter rammes.¹⁶ Eksempelvis vil det foreligge en interessekonflikt dersom en verge på vegne av vergehaver skal gi en gave til seg selv eller en av sine nærstående selv om vergehaver ønsker å gi gaven. Ved inhabilitet skal det oppnevnes midlertidig verge. En av de viktigste oppgavene til den midlertidige vergen vil være å kartlegge og dokumentere vergehavers ønsker.

3. Fylkesmannens rolle

3.1. Fylkesmannens kompetanse

Disposisjoner som forutsetter fylkesmannens samtykke, har potensielt stor betydning for vergehaver. Fylkesmannen må ta som utgangspunkt at en habil verge ivaretar vergehavers interesser, men må se til at vergen har veiledet, hørt og undersøkt vergehavers vilje slik vergerollen forutsetter. Vergehavers vilje må dokumenteres så langt det går. I praksis prøver fylkesmannen om vilkårene for å gjennomføre disposisjonen er oppfylt og om det er grunn til å tro at disposisjonen strider mot vergehavers interesse. Utover dette er det i stor grad opp til vergen å vurdere om det er i vergehavers interesse å gjennomføre disposisjon.

3.2. Oppnevning av midlertidig verge

Dersom vergen ønsker å gjennomføre en disposisjon som han eller hun er inhabil¹⁷ til å søke om, må fylkesmannen oppnevne midlertidig verge.¹⁸ Lovens ordlyd åpner ikke for unntak, men det følger av SRFs praksis at fylkesmannen helt unntaksvis kan unnlate å oppnevne midlertidig verge. Dette gjelder der det er klart at hensynet til vergehavers interesser tilsier at disposisjonen ikke kan gjennomføres og at det allerede på tidspunktet for søknaden er åpenbart at fylkesmannen ikke kan samtykke. Et eksempel kan være når det på søknadstidspunktet er klart at vergehaver ikke vil gi arveforskuddet det er søkt om eller når det er søkt om å gi en gave vergehaver ikke har penger til. Se nærmere om

¹⁵ Jf. vgml. § 32

¹⁶ Se HR-2019-1758-A

¹⁷ Vgml. § 34 første ledd

¹⁸ Vgml. § 34 annet ledd

dette i pkt. 8 og 9 om samtykke til å gi gaver og arveforskudd. I disse tilfellene skal fylkesmannen avvise søknaden fordi den ikke er fremsatt av en habil verge.

Selv om fylkesmannen gir samtykke, vil vergen fortsatt være inhabil når det gjelder den konkrete disposisjonen. Den midlertidige vergen må derfor også gjennomføre handlingen.

4. Klagerett

Klagerett på vedtak om samtykke til disposisjoner følger de alminnelige reglene i forvaltningsloven. Både vergen som har fremmet søknaden og vergehaver vil være parter og ha klagerett. I tillegg kan andre med tilstrekkelig nærhet til saken og klagegjenstanden ha klagerett. Dette gjelder personer som vil bli direkte tilgodesett som f.eks. arvinger det er søkt om arveforskudd til. Det samme kan i noen tilfeller gjelde personer som på en annen måte objektivt sett vil bli påvirket av at disposisjonen gjennomføres.¹⁹

Del 2 Om utvalgte sakstyper

Dersom vergehaver har rettslig handleevne i behold, kan han eller hun selv gjennomføre disposisjonen uten samtykke, jf. punkt 1.1.

Det er vergehavers interesse som er avgjørende for om det skal gis samtykke, jf. punkt 1.2.

Hvis det foreligger interessekonflikter er vergen inhabil, og det skal oppnevnes midlertidig verge, jf. punkt 2.6 og 3.2.

Fylkesmannen skal se til at vergen har gitt beslutningsstøtte og undersøkt vergehavers vilje.

5. Bruk av kapital

5.1. Rettsregler

Vgml. § 37 tredje ledd regulerer bruk av vergehavers kapital. Det fremgår at vergehavers kapital kan brukes hvis inntekten ikke er stor nok til å dekke utgiftene. Fylkesmannen må gi samtykke både til bruk av kapitalen og hvor mye som kan brukes.

5.2. Hva er kapital?

Det kan i enkelte tilfeller være vanskelig å skille mellom hva som er kapital og hva som er inntekt. Utgangspunktet er at alt som ikke er inntekt regnes som kapital. Etter vergemålsloven kan både vergen og fylkesmannen forvalte kapital²⁰. Midler vergehaver har på kapitalkonto hos fylkesmannen er utvilsomt kapital. Videre er i utgangspunktet «overskuddet», det vil si alt som ikke forbrukes i løpet av et kalenderår, å regne som kapital.²¹ Bankinnskudd som fremgår av skattemeldingen er oftest kapital. Renteinntekter er å regne som inntekt.

Både kapital som forvaltes av fylkesmannen og kapital som forvaltes av vergen omfattes av bestemmelsen.

¹⁹ Sivilombudsmannen uttalelse 28.11.2018 ref. 2017/301

²⁰ Se vgml. §§ 48 og 49

²¹ Se Ot.prp. nr 110 (2008-2009) s. 192

5.3.Hva kan kapitalen brukes til?

Kapitalen kan brukes til å dekke vergehavers utgifter. Dersom søknaden gjelder samtykke til å bruke av vergehavers kapital til å dekke andre personers utgifter, må søknaden vurderes etter bestemmelsene om gave eller arveforskudd. I enkelte tilfeller kan likevel hele eller deler av familiens eller andres utgifter anses å være vergehavers utgifter, eksempelvis anskaffelse av felles bil i bofelleskap, betaling for ledsager ved reise m.m.²²

Det må ha oppstått en forpliktelse til å betale, enten på grunnlag av et avtaleforhold eller annen rettslig betalingsforpliktelse. Dersom en voksen vergehaver selv har foretatt rettslige handlinger²³ som medfører økonomiske forpliktelser for vedkommende, skal fylkesmannen samtykke til bruk av kapital dersom det er nødvendig for å oppfylle forpliktelsene.²⁴

For voksne vil bruk av kapital være naturlig i det omfang vedkommende selv ønsker det og har glede av det. Å bygge opp eller opprettholde kapital er ikke noe mål i seg selv. Fylkesmannen bør i utgangspunktet imøtekomme et ønske om bruk av kapital fra vergen, med mindre det strider mot interessene²⁵ til vergehaver.²⁶ Fylkesmannens vurdering av samtykke skal altså ikke bero på hva som er en økonomisk bruk av vergehavers midler, men hva som antas å være i tråd med vergehavers egne ønsker.

Dersom vergehaver ønsker å bruke midler på en måte som fører til at de økonomiske interessene blir vesentlig forringet, kan fratakelse av rettslig handleevne være aktuelt.²⁷

5.4.Spesielt om mindreåriges kapital

Ved samtykke til bruk av mindreåriges kapital vil forholdet til barneloven ha betydning. Av barneloven § 66 fremgår det at utgifter til den mindreåriges forsørgelse og utdanning skal dekkes av foreldrene hvis barnet selv ikke har midler til det. Det skal likevel mer til for å bruke av kapitalen enn av inntekten til den mindreåriges forsørgelse. Sparing kan være mer hensiktsmessig dersom den mindreåriges og familiens økonomi tilsier det. Når det gjelder kjøp av større formuesgoder, f.eks. moped, PC eller dyre klær, vil det oftere være naturlig å bruke av kapitalen. Vurderingen må tas med utgangspunkt i både foreldrenes og barnets økonomi og den mindreåriges behov.

Dersom kapitalen består av arv etter en av foreldrene, må midlene i større grad kunne brukes til barnets forsørgelse når den gjenlevende forelder ikke har midler til å opprettholde barnets levestandard. Det må likevel avgrenses til hva som anses som den mindreåriges utgifter.²⁸ I enkelte tilfeller vil familiens utgifter være den mindreåriges utgifter. Et eksempel er at den mindreårige kan være avhengig av å ha med familie for å gjennomføre aktiviteter.²⁹

Det må vurderes om de aktuelle utgiftene står i forhold til den mindreåriges og familiens økonomi.³⁰ Fylkesmannen må gjøre en konkret vurdering, der det avgjørende er hva som er i den mindreåriges interesse. Vergens vurdering skal tillegges stor vekt, da det forutsetningsvis er vergen

²² VMM-2014-2498

²³ jf. vgml. § 21 første ledd annet pkt.

²⁴ VMM-2018-62. Overføring av midler til verge etter fullmakt fra vergehaver selv.

²⁵ Se pkt. 1.2

²⁶ Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) s. 193

²⁷ Se vgml. § 22 andre ledd

²⁸ VMM-2018-31. Dekning av utgifter til morens førerkort bla avslått, selv om det ville komme den mindreårige til gode

²⁹ VMM-2018-47. Utgifter til en familietur i regi av diabetesforbundet ble ansett som den mindreåriges utgifter.

³⁰ Se VMM-2016-35. Utgiftene til konfirmasjon sto ikke i forhold til den mindreåriges økonomi og det må forventes at foreldrene bidrar.

som best kjenner den mindreåriges interesser og behov. Dersom det foreligger forhold som tilsier at det er fare for at vergen setter egne interesser foran den mindreåriges, skal det oppnevnes midlertidig verge etter vergemålsloven § 16. Utgangspunktet er likevel at vergen normalt ikke er inhabil i saker om bruk av kapital på vegne av mindreårig, selv om midlene er til barnets eget underhold.³¹

Den mindreårige skal høres, og synspunktet skal tillegges vekt i tråd med den mindreåriges alder og modenhet³².

5.5. Spesielt om barneforsikringer/erstatning m.m.³³

Erstatning for tilpasning av bolig, dekning av behandlingsutgifter osv. er ment å lette familiens økonomi og praktiske hverdag. Det kan derfor stilles spørsmål ved om fylkesmannen skal ta disse midlene til forvaltning. Fylkesmannen bør gjøre en konkret vurdering av om slike erstatningsposter skal forvaltes av vergene i stedet.³⁴ Dersom erstatningen skal dekke løpende utgifter vil dette være særlig aktuelt.

Uansett bør fylkesmannen kunne samtykke til bruk av disse midlene i tråd med erstatningens formål. Utbetalinger av erstatning som følge av tap av forsørger vil for eksempel kunne brukes til å dekke daglig underhold så langt det er nødvendig.

Utgifter til tilpasning av bolig på grunn av den mindreåriges funksjonshemming vurderes ofte som den mindreåriges utgifter og kan dekkes av den mindreåriges kapital. Dette gjelder selv om boligen ikke eies av den mindreårige. Ved vurderingen av om fylkesmannen skal gi samtykke må det avgjørende være om bruken av kapitalen vil være i den mindreåriges interesse.

Det har tidligere vært en praksis for at bruk av erstatning til boligtilpasning har vært løst ved at den mindreårige har fått en eierandel i boligen eller utløst et tilbakebetalingskrav mot foreldrene. Erstatning for boligtilpasning er ment å dekke antatte merkostnader familien har for tilpassing av den skadelidtes bolig. Ombygning av boligen i tråd med behovet vil normalt ikke medføre noen verdiøkning av boligen, men utgjøre en ren kostnad. Det er derfor ikke naturlig at den mindreårige får en rettighet i boligen ved bruk av midlene, men at pengene anses forbrukt. Dette stiller seg annerledes når den mindreårige bruker av sine midler til å kjøpe egen bolig eller andel av foreldrenes bolig.

Vedtak eller dom om erstatningsutbetaling er et utgangspunkt for vurderingen av om kapitalen kan brukes, men etterfølgende endringer i den mindreåriges eller familiens livssituasjon kan tilsi en annen vurdering.

5.6. Krav til dokumentasjon

Vergen må i utgangspunktet kunne dokumentere utgiften. Ved forhåndsgodkjenning av utgiftsdekningen, kan det stilles som vilkår at vergen legger frem dokumentasjon på at midlene er benyttet i tråd med forutsetningene. Dette vil være særlig aktuelt for mindreårige fordi foreldreverger normalt ikke har regnskapsplikt.

³¹ Jf. vgml § 34 tredje ledd

³² Se Grunnloven § 104, BK art. 12 og fvl. § 17 om forvaltningens høringsplikt, og vgml. § 17 om vergens høringsplikt

³³ jf. Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) pkt. 8.4.

³⁴ Vurderingen gjøres etter vergemålsloven § 49 første ledd

6. Disposisjoner som gjelder fast eiendom

6.1. Rettsregler

Det fremgår av vgml. § 39 første ledd bokstav a at vergen må ha fylkesmannens samtykke til kjøp og salg av fast eiendom eller rettighet i fast eiendom. Loven gir ikke nærmere kriterier for når et samtykke skal gis.

Gave og gavesalg må vurderes etter vgml. § 41. Avkall eller avslag på arv eller gave skal vurderes etter vgml. § 42.

6.2. Begrepet fast eiendom

«Fast eiendom» er tomt/grunn samt bygninger som står på tomten. Borettslagsleiligheter og aksjeleiligheter omfattes også av bestemmelsen.

«Rettighet i fast eiendom» vil typisk være borettsrett og leierett til bolig. Tomtefeste, jakt- og fiskerettigheter, hugstrettigheter og løsningsretter omfattes også av bestemmelsen.

6.3. Kjøp av fast eiendom

Det avgjørende for om fylkesmannen skal samtykke til kjøp av fast eiendom er hva som er i vergehavers interesse³⁵.

Fylkesmannen må ta utgangspunkt i vergens vurdering av hva som er i vergehavers interesse. Relevante momenter er blant annet

- den antatte viljen til vergehaver
- vergehavers behov for eiendommen
- hva slags type eiendom det er aktuelt å kjøpe
- om kjøpet er økonomisk forsvarlig

Det er lite betenkelig å kjøpe eiendom som skal fungere som vergehavers bolig, så lenge kjøpet er økonomisk forsvarlig. Der vergen har egne interesser ved kjøpet vil han eller hun være inhabil³⁶, og midlertidig verge må oppnevnes.

Kjøp av fremtidig bolig for en mindreårig kan være aktuelt. Hvis boligen skal brukes av hele den mindreåriges familie, bør det vektlegges om den mindreårige kan overta boligen ved myndighetsalder og om den da vil være lett omsettelig. Bli den mindreårige eier av boligen, er kjøpet oftest lite betenkelig.

Også kjøp av fritidseiendom, eller andel av fritidseiendom, kan være aktuelt. Det må da legges vekt på om vergehaver vil kunne benytte eiendommen og ha glede av denne. Vergehavers vilje må tillegges stor vekt. Det kan være i vergehavers interesse å gå inn som medeier i en familieeiendom selv om vedkommende ikke selv kan benytte seg av eiendommen.

For enkelte vergehavere kan det være aktuelt å kjøpe erstatningsbolig som ektefelle eller annen familie skal bo i, selv om vergehaver selv ikke kan bo i boligen.

Loven åpner i utgangspunktet ikke for å plassere midler i fast eiendom som en ren investering. Det vises til lovens § 48 jf. § 51 der det fremgår at finansielle eiendeler skal plasseres som bankinnskudd. Fylkesmannen kan likevel etter en konkret vurdering gi samtykke med grunnlag i momentene over. Det bør ved vurderingen legges vekt på eiendommens beliggenhet, tilstand og personens fremtidige

³⁵ Se pkt. 1.2

³⁶ Vgml. § 34

behov for eiendommen. Avkastningen kan i seg selv ikke være avgjørende. Det vises til at sikkerhet skal veie tyngst ved plassering av midlene.³⁷

Som grunnlag for fylkesmannens vurdering bør det foreligge takst som ikke er eldre enn seks måneder. Vergen bør fremlegge finansieringsplan, der det fremgår hvordan kjøpet er tenkt finansiert og hvordan det vil påvirke vergehavers økonomiske situasjon.

6.3.1. Særlig om kjøp av eiendom på odel

En person med odelsrett kan kreve odelsgården tilbake når gården blir solgt ut av slekta eller til noen med dårligere odelsprioritet. For å bruke odelsrett må personen kreve odelsløsning for tingretten. Dersom vergen skal bruke odelsretten på vegne av vergehaver/mindreårig må fylkesmannen samtykke.

Odelsloven ble endret fra 1. januar 2014, og det er nå bare to grupper som har odelsrett til en gård:

- Barn av en som har eid odelsgården. Det kan være barna til dagens eier og til tidligere eiere.
- Barnebarna til dagens eier.

Hvorvidt fylkesmannen skal samtykke må vurderes ut fra samme kriterier som kjøp av fast eiendom, der behov for eiendommen og om kjøpet er økonomisk forsvarlig er sentrale momenter. De følelsesmessige interessene bør veie tungt ved vurderingen. Det er viktig å være oppmerksom på at det løper frister for bruk av løsningsretten.³⁸

6.4. Salg av fast eiendom

Det avgjørende for om fylkesmannen skal samtykke til salg av fast eiendom er hva som er i vergehavers interesse³⁹.

Fylkesmannen må ta utgangspunkt i vergens vurdering av hva som er i vergehavers interesse. Relevante momenter er blant annet

- den antatte viljen til vergehaver
- vergehavers behov for eiendommen⁴⁰
- den følelsesmessige tilknytningen til eiendommen
- vergehavers behov for midlene et salg vil innbringe
- alternative utnyttelsesmåter

Fylkesmannen bør normalt ikke samtykke til salg av en eiendom vergehaver har behov for eller ønsker å beholde. I slike tilfeller må alternative utnyttelsesmåter vurderes først. Vergen bør forsøke å videreføre eksisterende forvaltning av eiendommen hvis det er mulig og forsvarlig. Er det holdepunkter for at vergehaver ønsker at eiendommen skal gå i arv til neste generasjon, bør det normalt respekteres. Også følelsesmessige interesser skal vektlegges. Har vergehaver tidligere latt familiemedlemmer benytte eiendommen vederlagsfritt bør dette normalt videreføres. Vederlagsfri bruk av fritidseiendom er vanlig i mange familier.

³⁷ Ot.prp. nr. 110 pkt. 8.1.5

³⁸ Odelsloven § 40

³⁹ Se pkt. 1.2

⁴⁰ Ot.prp. nr. 110 (2008-2009) pkt. 7.3.2 jf. NOU 2004:16 s 190-192

Vergemåvurderer om det skal kreves vederlag for bruken hvis vergehavers interesser gjør det nødvendig. Utleie kan være et alternativ. Dersom vergehavers økonomi tilsier at et salg er nødvendig, er det et tungtveiende moment.

En eiendom som er felles bolig for vergehaver og ektefelle, bør bare unntaksvis selges. Fylkesmannen bør undersøke om det foreligger ektepakt, testament eller sameieavtaler som kan ha betydning for vurderingen av om det skal gis samtykke til salg.

Det kan vurderes salg til familiemedlemmer dersom det ivaretar vergehavers ønske om å beholde eiendommen i familien eller til andre dersom det er i tråd med vergehavers vilje. I slike tilfeller kan salg noe under antatt markedspris være aktuelt, dersom er i tråd med vergehavers interesse. Det må likevel avgrenses mot gavesalg eller forskudd på arv.

Fylkesmannens samtykke kan være betinget av at det oppnås en viss pris.

6.4.1. Dokumentasjon

For salg av boligen til personer på institusjon, typisk sykehjem ol., må vergemåvurderer innhente legeerklæring fra tilsynslegen som bekrefter at personen det gjelder har fast plass, og ikke lenger kan bruke eiendommen.

Dersom boligen tjener som felles bolig mellom ektefeller, må samtykke fra den andre ektefelle innhentes, jf. ekteskapsloven § 32.

Det bør innhentes takst på eiendommen, og denne bør ikke være eldre enn seks måneder. Tilstandsrapport eller verdivurdering av megler vil kunne erstatte takst der det er mer hensiktsmessig.

6.4.2. Salgsprosessen

Fylkesmannen bør som hovedregel forutsette at boligen selges på det åpne markedet. Unntak kan tenkes dersom en salgsprosess vil være uforholdsmessig dyr og en aktuell kjøper tilbyr antatt markedspris.

Det bør fortrinnsvis benyttes advokat, autorisert eiendomsmegler eller boligbyggelag, men også her bør det foretas en hensiktsmessighetsvurdering. En verges rolle ved salg av eiendom er som ellers å ivareta vergehavers interesser. Vergemåvurderer kan derfor ikke selv påta seg eiendomsmegleroppdraget som innebærer at det skal tas hensyn til både kjøper og selger.

Netto salgsproveny skal som hovedregel overføres til kapitalkonto hos fylkesmannen. For eiendommer som er sameie, skal bare vergehavers andel av provenyet tas til forvaltning.

Det vises også til ekteskapsloven § 31 og reglene om sameie mellom ektefeller.⁴¹ De formelle hjemmelsforholdene er ikke avgjørende for eierforholdene mellom ektefeller, og verge og fylkesmannen må undersøke de reelle eierforholdene. Hvis ikke annet eierforhold blir sannsynliggjort, må det forutsettes at en bolig som er kjøpt under ekteskapet er sameie.⁴²

Fylkesmannen bør veilede vergemåvurderer om at midlene kan brukes til å kjøpe erstatningsbolig til familien dersom dette er aktuelt.

⁴¹ NOU 2004:16 pkt. 3.5.5

⁴² Sml. Tvangsfullbyrdelsesloven § 7-13 tredje ledd

6.4.3. Tinglysning

Samtykket fra fylkesmannen kan bekreftes direkte på dokumentet som skal tinglyses.⁴³ Alternativt er det nok at samtykket fra fylkesmannen er dokumentert i et eget skriv eller i vedtaket. Vedtaket må derfor være dekkende for det som skal tinglyses.

Eiendommen eller borettslagsandelen må være identifisert med registerbetegnelse (gnr./bnr. eller org. nr./andelsnummer), og samtykket må ellers være formulert slik at det dekker den disposisjonen som vergen signerer for.

6.5. Avkall på odelsrett

Personer med odelsrett kan kreve odelsgården tilbake når en gårdseiendom blir solgt ut av slekta. Odelsretten kan også brukes hvis noen med dårligere odelsprioritet overtar gården. Dersom vergen skal gi avkall på odelsretten på vegne av vergehaver, må fylkesmannen samtykke.

Odelsloven ble endret fra 1. januar 2014, og det er nå bare to grupper som har odelsrett til en gård:

- Barn av en som har eid odelsgården. Det kan være barna til dagens eier og til tidligere eiere.
- Barnebarna til dagens eier.

En person kan fraskrive seg odelsretten fullstendig, noe som innebærer at odelsretten ikke kan påberopes senere. Det er også mulig å fraskrive seg retten til å løse eiendommen på odel overfor en eller flere konkret(e) person(er).⁴⁴ Når man velger dette alternativet, kan det være aktuelt å bruke odelsretten senere.

Å fraskrive seg odelsretten vil sjelden være i vergehaverens interesse. Unntak kan tenkes dersom det ikke vil være aktuelt for vergehaver å benytte odelsretten. Mindre betenkelig kan det være å fraskrive seg løsningsretten overfor en bestemt person i forbindelse med at en overdragelse aktualiseres.

7. Gjeldsstiftelse

7.1. Rettsregler

Vgml. § 40 regulerer adgangen til å stifte gjeld på vegne av vergehaver eller pådra vergehaver kausjonsansvar. Med unntak for studielån, krever slike disposisjoner fylkesmannens samtykke. For kausjonsansvar kreves i tillegg at det foreligger særlige grunner.

Etter bestemmelsens tredje ledd kan heller ikke vergehavers eiendeler stilles som sikkerhet for andres gjeld, med mindre det foreligger særlige grunner.

En person som har den rettslige handleevnen i behold kan i utgangspunktet selv stifte gjeld eller pådra seg kausjonsansvar.⁴⁵

7.2. Begrepet «stifte gjeld»

Begrepet «stifte gjeld» må tolkes vidt og gjelder i utgangspunktet alle tilfeller der vergehaver blir påført fremtidige økonomiske forpliktelser, typisk ved låneopptak og kredittkjøp. Begrepet må likevel ikke tolkes så vidt at vergens oppgaver blir unødvendig tungvinte eller tidkrevende.

⁴³ Rundskriv for tinglysningen – Kartverket, pkt. 3.6

⁴⁴ Odelsloven § 25

⁴⁵ Vgml. § 21

Begrepet må avgrenses mot tilfeller der det bestilles en vare eller tjeneste som betales etterskuddsvis. Avtale om leie av bolig, eller andre løpende avtaler med kort oppsigelsestid, kan ikke betegnes som gjeldsstiftelse, selv om det pådrar vergehaver fremtidig betalingsforpliktelse.

Kjøp av bil er heller ikke gjeldsstiftelse selv om det påfører vergehaver fremtidige forpliktelser i form av årsavgift, forsikring, reparasjoner m.m. Pantsettelse av trygdebil fra NAV må fylkesmannen likevel samtykke til⁴⁶. Å lease bil er gjeldsstiftelse, idet det pådrar vergehaver fremtidig betalingsforpliktelse.

7.3. Fylkesmannens vurdering

Ved vurderingen av om samtykke skal gis, må fylkesmannen ta utgangspunkt i vergens vurdering. Det må ses hen til bakgrunnen for ønsket om å stifte gjeld. Videre må det legges vekt på vergehavers betalingsevne og økonomiske forhold. Ved låneopptak i bank må det legges til grunn at disse forholdene allerede er vurdert av banken i forbindelse med lånetilsagnet.

Som en klar hovedregel er det ikke adgang til å stille kausjon eller annen sikkerhet for andres gjeld. Det kan likevel foreligge helt spesielle grunner til å gjøre unntak fra dette. Forutsetningen må være at dette er i vergehavers interesse⁴⁷. Eksempelvis kan tenkes at en mindreårig stiller arvet eiendom som sikkerhet for foreldrenes gjeld for å opprettholde eksisterende boforhold. Det kan også være aktuelt i forbindelse med mellomfinansiering ved salg av bolig og kjøp av erstatningsbolig for vergehavers ektefelle. Et annet eksempel er der ektefellen må ta opp lån for vedlikehold av felles bolig. Fylkesmannen må avklare at det ikke er tvil om at gjeldsforholdet lar seg betjene før et samtykke gis.

Det bør normalt ikke gis samtykke til å stifte gjeld på vegne av mindreårig, med mindre det foreligger helt spesielle tilfeller der dette vil være i den mindreåriges interesse. Eksempler vil kunne være kjøp av bolig før fylte 18 år, og nødvendig vedlikehold av en eiendom den mindreårige eier.

8. Utdeling av gaver og stønader

8.1. Rettsregler

Vgml. § 41 første ledd uttrykker at vergen ikke kan gi gaver eller stønader på vegne av vergehaver utover det som følger av «skikk og bruk». Større beløp krever uansett fylkesmannens samtykke. Bestemmelsen gjelder når vergen skal gi gave på vegne av vergehaver.⁴⁸ En mindreårig over 15 år må samtykke til at gave gis.

Dersom det skal gis gave til verge eller vergens nærstående gjelder vgml. § 34.⁴⁹

8.2. Gaver og stønader - begrepene

Med gaver og stønader menes overføring av verdier uten motytelse. Også gavesalg omfattes av bestemmelsen.

8.3. Skikk og bruk

Begrepet skikk og bruk setter rammer for når gaver kan gis, med hvilket beløp og til hvem. Det kan ved vurderingen ses hen til alminnelige normer, og hva som er spesielt for vergehaver selv og familien til vergehaver.⁵⁰

⁴⁶ Jf. vgml. § 40 første ledd andre punktum

⁴⁷ Se pkt. 1.2

⁴⁸ VMM-2016-38

⁴⁹ Se pkt. 2.6 og 3.2

⁵⁰ Ot. prp.nr.110 (2008-2009) side 196

Fylkesmannens vurdering må ta utgangspunkt i hva som er den antatte viljen til vergehaver, og det må legges betydelig vekt på vergens vurdering. Vergen må kartlegge vergehavers vilje og må, så vidt mulig, gjennomføre en samtale med vergehaver.⁵¹ Dersom det ikke foreligger andre holdepunkter for vergehavers vilje, må fylkesmannen se hen til vergehavers tidligere gavepraksis.

Det er kun vergehavers egen, tidligere praksis som er relevant. Tidligere samtykke fra fylkesmannen eller overformynderiet er ikke å anse som gavepraksis. Dersom det ikke foreligger tidligere praksis som viser vergehavers vilje, må fylkesmannen ta utgangspunkt i mer generelle vurderinger om hva som er personens antatte vilje. Et utgangspunkt kan være hva som kan betegnes som vanlig ut fra vergehavers økonomi, familiesituasjon og miljø.

Det har også betydning for vurderingen i hvilken anledning gaven skal gis. Det må kunne betegnes som «skikk og bruk» å gi gaver til jul, bursdag, konfirmasjon og bryllup. Jo romsligere økonomi vergehaver har, jo mer naturlig kan det være å dele ut gaver av en viss størrelse til nærstående. Vurderingen må ses i sammenheng med hva som anses som «større beløp».

Forholdet mellom vergehaver og mottaker av gaven vil også ha betydning for vurderingen. Ved gaver til venner vil for eksempel nærhet og varighet av vennskapet kunne ha betydning. Videre kan vergehavers miljø og sosiale og kulturelle bakgrunn si noe om antatt «skikk og bruk».

Fylkesmannen må, uavhengig av om de øvrige vilkårene er oppfylt, vurdere om vergehavers økonomi tillater at gaven gis. Om vurderingen, se pkt. 9.4

8.4. Større gaver

Fylkesmannen må samtykke dersom gaven utgjør et større beløp.

Hva som er et «større beløp» må vurderes konkret og skjønnsmessig i den enkelte sak ut fra vergehavers inntekt og formue. Det er i enkeltsaker lagt til grunn at 4-5 % av formuen utgjør et større beløp.⁵² Praksis som gjelder gaver kan likevel tilsi at lavere beløp kan være et større beløp for vergehaver.⁵³ I noen tilfeller vil likevel ikke beløp over 4-5 % være å regne som «større beløp».

Dersom det er snakk om å dele ut gaver til flere, må det vurderes om gavene samlet utgjør et «større beløp».

En gave til konfirmasjon, bryllup og andre jubileer kan ofte utgjøre et «større beløp», slik at gaven krever fylkesmannens samtykke. Dette samme gjelder dersom vergehaver har hatt for vane å gi sine barn sertifikat og/eller bil ved fylte 18 år, penger til en ferietur etter fullført studium e.l. Gaven anses da å ligge innenfor skikk og bruk, men beløpet må betegnes som «større», og gaven vil derfor kreve fylkesmannens samtykke.

9. Utdeling av forskudd på arv

9.1. Rettsregler

Med arveforskudd menes en større gave som gis til livsarvinger med påbud om avkortning i senere arveoppgjør, jf. arveloven § 38.

⁵¹ Se pkt. 2.2. og VMM-2016-38, der vedtak ble opphevet idet saken ikke ble ansett tilstrekkelig opplyst hva gjelder vergehavers ønske

⁵² VMM-2018-3

⁵³ VMM-2017-20

Vergehaver kan selv dele ut arveforskudd etter vgml. § 21. Vgml. § 41 annet ledd gjelder tilfellene der vergen skal dele ut arveforskudd på vegne av vergehaver. Bestemmelsen oppstiller to alternative vilkår:

- Særlig behov hos livsarvingen
- Skriftlige nedtegnelser eller andre holdepunkter for at arveforskudd er i samsvar med ønsket til vergehaver

Felles for vurderingen av begge alternativene er at det er vergehavers interesser⁵⁴ som skal ivaretas. Vergehavers vilje eller antatte vilje står derfor sentralt i vurderingen av om det skal samtykkes til utdeling av arveforskudd.

Dersom vergehaver sitter i uskiftet bo, bør vergen gis veiledning om at det kan være mer hensiktsmessig å gjennomføre skifte av uskifteboet enn å dele ut arveforskudd. Se mer om dette i pkt. 11.

Dersom det skal gis arveforskudd til verge eller vergens nærstående gjelder vgml. § 34.⁵⁵

9.2.Særlig behov hos livsarvingen

Formuleringen «særlig behov» innebærer at det må foreligge et behov utover det alminnelige. Det er ikke tilstrekkelig at det vil komme godt med å få ekstra midler. Behovet må konkretiseres.

Det vil oftest være tale om et rent økonomisk behov for arveforskudd hos livsarvingen, men andre behov enn de økonomiske kan ikke utelukkes. Fylkesmannen må foreta en kokret vurdering, med utgangspunkt i hvilke tilfeller det er naturlig at vergehaver vil bidra overfor livsarvingen. Tilfeller der det kan foreligge et særlig behov for arveforskudd kan for eksempel være

- der livsarvingen har høy usikret gjeld (forbruksgjeld), og han eller hun har kommet i en nesten uholdbar livssituasjon.
- der livsarvingen står i fare for å miste egen bolig.
- der livsarvingen har kommet i en uforutsett vanskelig situasjon, f.eks. pga. sykdom, arbeidsledighet, samlivsbrudd eller lignende.⁵⁶

Listen er ikke uttømmende, og andre typer behov kan også vurderes.

Det er livsarvingenes behov for arveforskudd fylkesmannen skal vurdere. Livsarvingenes ønske om å hjelpe sine barn, f.eks. inn på boligmarkedet, er i utgangspunktet ikke relevant.

Det kan også ha betydning om det foreligger opplysninger om at vergehaver, gitt det særlige behovet hos arvingen, ville ønsket å hjelpe. Har forholdet mellom vergehaver og vergen vært dårlig, og de har hatt lite kontakt kan dette i enkelte tilfeller tale mot at vergehaver ønsker å gi arveforskuddet.

De anførte behovene må dokumenteres⁵⁷ og danner grunnlag for størrelsen på et eventuelt arveforskudd.

⁵⁴ Se pkt. 1.2

⁵⁵ Se pkt. 2.6 og 3.2

⁵⁶ I VMM-2017-104 ble det lagt til grunn at det at det var påvist muggsopp i livsarvingens bolig og at hun var under gjeldsordning tilsa et særlig behov.

⁵⁷ VMM-2017-38

9.3. Skriftlige nedtegnelser eller andre holdepunkter

Det andre alternativet som gir hjemmel for utdeling av arveforskudd er «skriftlige nedtegnelser eller andre holdepunkter» for at vergehaver ville ønsket utdeling. Det må foreligge sannsynlighetsovervekt for at et arveforskudd er i samsvar med vergehavers vilje. Udokumenterte uttalelser og generelle antakelser om vergehavers ønske er ikke tilstrekkelig.

Dersom det kan dokumenteres (skriftlig eller på annet vis) at vergehaver vilje er å dele ut forskudd på arv, er det ikke nødvendig å vurdere livsarvingens behov. Dokumentasjonen vil i seg selv være tilstrekkelig for at fylkesmannen kan samtykke til utdeling.

En praktisk situasjon er at det foreligger en skriftlig erklæring undertegnet av vergehaver, der det fremgår at han eller hun ønsker å dele ut midler. Fylkesmannen må da undersøke om den skriftlige erklæringen gir uttrykk for vergehavers reelle vilje. Opplysninger om vergehavers helsesituasjon på tidspunktet erklæringen ble skrevet vil kunne være avgjørende for vurderingen.

Et testament kan normalt ikke anses som en skriftlig nedtegnelse som begrunner utdeling av arveforskudd, idet et testament en ment å regulere fordeling av arv etter dødsfall. Et testament kan likevel, sammen med andre holdepunkter, gi indikasjon på vergehavers vilje.

Det forutsettes at vergen, så vidt mulig, gjennomfører en samtale med vergehaver for å kartlegge hans eller hennes vilje.⁵⁸ Vergens uttalelse om vergehavers vilje må tillegges betydelig vekt dersom denne er basert på tilstrekkelig undersøkelser. Andre personer rundt vergehaver, f.eks. helsepersonell, kan ofte også ha oppfatninger om vergehavers vilje som vil være relevant.

Dersom vergehaver tidligere har delt ut arveforskudd, vil dette kunne være relevant ved vurderingen.

9.4. Øvrige momenter

Et avgjørende moment er om økonomien til vergehaver tillater utdeling av forskudd på arv. Vergehaver må ha igjen et beløp som er stort nok til å dekke uforutsette utgifter, kjøpe tjenester utover det offentlige tilbudet og lignende. Hvilket beløp vergehaver bør sitte igjen med er en konkret vurdering, og vil blant annet bero på personens alder og livssituasjon.

Sivilombudsmannens har i en konkret sak⁵⁹ uttalt at livsarvingenes behov må vurderes opp mot vergehavers behov for gjenstående midler, og at det bør utvises varsomhet med å dele ut midler vergehaver selv kan ha bruk for. Noe annet kan tenkes dersom vergehaver selv har gitt klart uttrykk for dette og har en forståelse for eget framtidig behov.

Fylkesmannen kan samtykke til arveforskudd som utgjør et lavere beløp enn det vergen har søkt om, men kan ikke gå ut over det vergen har søkt om.

En vergehaver som sitter i uskiftet bo kan ikke gi noen av livsarvingene fullt eller delvis arveoppgjør uten å gi like mye til de øvrige arvingene, med mindre arvingene samtykker.⁶⁰ Om kun en av livsarvingene har et særlig behov for utdeling, har altså samtlige livsarvinger rett til tilsvarende utdeling dersom de ikke samtykker til noe annet.

⁵⁸ Vgml. § 33, se pkt. 1.5 i generell del

⁵⁹ SOMB-1993-16

⁶⁰ arveloven § 21 første ledd

10. Avkall og avslag på arv eller gave

10.1. Rettsregel

Etter vgml. § 42 skal vergen ha fylkesmannens samtykke til å avslå en gave eller gi avkall eller avslag på arv på vegne av vergehaver, med mindre gaven eller arven har en ubetydelig verdi. Avkall gis overfor fremtidig arvelater, mens avslag gis etter arvelaters død.

Dersom det skal gis avkall eller avslag på arv eller gave til fordel for vergen eller vergens nærstående gjelder vgml. § 34.⁶¹

10.2. Fylkesmannens vurdering

Hva som er av ubetydelig verdi må vurderes ut fra vergehavers økonomiske situasjon. Fylkesmannen må ta utgangspunkt i vergens vurdering av hva som er vergehavers ønske og interesse.

Det vil sjeldent være aktuelt å avslå en gave, med mindre gaven for eksempel er farlig eller skadelig for vergehaver. Dersom gaven påfører vergehaver utgifter eller andre byrder kan dette også være grunn til å avslå gaven.

Avkall og avslag på arv bør også kun skje unntaksvis dersom det er i samsvar med interessene til vergehaver. Om vergehaver har behov for arven vil være et tungtveiende moment. I utgangspunktet kan det likevel ikke legges vekt på at vergehaver er syk og bor på institusjon, og derfor ikke har behov for midler utover pensjon.

Følelsesmessige interesser som knytter seg til giveren eller arvelateren kan være av betydning.

I arvetilfellene kan vergehavers tilknytning til de som vil motta arv ved et avslag eller avkall kunne være relevant. Vergehavers behov for arven må ses opp mot hvem som blir mottaker av midlene. Vil avkall eller avslag gjøre at arven går til vergehavers livsarvinger, vil vilkårene om utdeling av arveforskudd kunne være retningsgivende. Det er også mulig å knytte vilkår til avslag, f.eks. at midlene skal gå til livsarvingenes utdanning eller bolig.

11. Skifte av uskiftet bo

Av arveloven § 24 første ledd fremgår det at gjenlevende ektefelle når som helst kan kreve skifte av uskifteboet. Dersom gjenlevende er mindreårig eller fratatt rettslig handleevne, er det vergen, som med fylkesmannens samtykke, reiser krav om skifte, jf. arveloven § 24 fjerde ledd. For andre vergehavere kan vergen kreve skifte på vegne av vergehaver uten fylkesmannens samtykke dersom dette er innenfor vergens mandat.⁶² Et skifte kan likevel omfatte disposisjoner som krever fylkesmannens samtykke. Det er opp til vergen å vurdere om det skal kreves skifte og fylkesmannen skal ikke ta stilling til om et skifte er i vergehavers interesse.

Dersom vergen er arving i uskifteboet gjelder vgml. § 34.⁶³

Spørsmålet om skifte av uskiftet bo kommer ofte opp i forbindelse med at arvingene ber om arveforskudd, og kan være et alternativ dersom vilkårene for arveforskudd ikke er oppfylt. Fylkesmannen bør veilede vergen om dette.

Fylkesmannen må gi vergen et mandat i tråd med vergehavers bistandsbehov, jf. vgml. § 21 tredje ledd og § 25 annet ledd. Hvis bistandsbehovet går ut på å vurdere, kreve eller gjennomføre skifte av uskifteboet, skal fylkesmannen gi vergen mandat til dette.

⁶¹ Se pkt. 2.6 og 3.2

⁶² Jf. vgml. § 32 og Justis- og beredskapsdepartementets lovavdelings uttalelse til SRF av 26. februar 2015.

⁶³ Se pkt. 2.6 og 3.2

I utredningen til ny vergemålslov NOU 2004:16 pkt. 17.1.2 om uskifte, fremgår det at «retten til uskifte er en rett som skal sikre gjenlevende ektefelle økonomisk ved førstavedes bortgang, og det kan spørres om denne rett bør bestå når formålet med den ikke lenger er tilstede». Utvalget uttrykker «at en som er dement i årevis kan binde aktiva i et uskifte som neste generasjon - eller denne generasjons avkom har behov for, er etter utvalgets syn ikke heldig.»⁶⁴ Utvalget uttaler videre at et uskiftebo bør skiftes når gjenlevende ikke lenger har behov for alle boets aktiva til dekning av sine behov til livsutfoldelse. Ved et skifte av uskifteboet vil vergehaver motta sin del av arven, som vil sikre at vedkommende sitter igjen med sin rettmessige andel. Arvingene vil ikke få midler utover sin rettmessige arv etter førstavede.

Om hensynene som gjorde at vergehaver valgte å sitte i uskiftet bo fortsatt gjør seg gjeldende bør være en del av vergens vurdering, f.eks. muligheten til å beholde en bolig. Et argument for å skifte kan også være at vergehaver sitter med fritidseiendom som vedkommende ikke har midler til å vedlikeholde, men vergehaver ønsker å beholde eiendommen i familien. Vergehavers antatte vilje må være avgjørende for vergens vurdering.

12. Samtykke til bruk av båndlagte midler og søknad om omdanning

12.1. Regelverket

En arvelater kan gjennom testament begrense livsarvingenes rett til å råde over pliktdelsarven i særlige tilfeller (båndleggelse), jf. arveloven § 32 første ledd. Det fremgår av arveloven § 32 annet ledd at arven ved båndleggelse skal forvaltes etter vergemålsloven kapittel 7, eller på annen måte som gir tilstrekkelig sikkerhet eller avkastning. Avkastningen skal arvingen få etter hvert. Vergemålslovens regler om fylkesmannens forvaltning av finansielle eiendeler kommer til anvendelse, og midlene forvaltes av fylkesmannen dersom det ikke er besluttet noe annet i testamentet.

12.2. Fylkesmannens behandling

Etter vgml. § 96 har fylkesmannen myndighet til å oppnevne en bestyrer til å forestå forvaltning av midler som etter arveloven § 32 er lagt til fylkesmannen. Særlig praktisk kan dette være hvis arven består av noe annet enn penger, f.eks. fast eiendom, aksjer e.l.

Reglene i vgml. kapittel 6 og 7 gjelder for bestyrerens forvaltning så langt de passer. Det forutsettes derfor at en eventuell bestyrer skal utføre oppgavene på samme måte som en verge, herunder levere regnskap og forvalte midlene i tråd med arvingens interesser. Dersom arven kun består av kapital som skal forvaltes av fylkesmannen, vil det som hovedregel ikke være nødvendig å oppnevne bestyrer.

Et spørsmål er hvem som har kompetanse til å treffe beslutninger om bruk av midler som er båndlagt og forvaltes av fylkesmannen. Arveloven gir ingen direkte åpning for at livsarvingene kan bruke av båndlagte midler, og en avgjørelse må bero på en tolkning av testamentet.

Dersom testamentet åpner for at midlene skal kunne brukes av arvingen til bestemte formål, ligger kompetansen til å utbetale midlene hos fylkesmannen. Fylkesmannens rolle blir da å vurdere om utbetaling av midler er i tråd med testamentets forutsetning. Det skal i disse tilfellene ikke gjøres noen nærmere vurdering etter bestemmelsene i vergemålsloven § 37. En avgjørelse om at en utbetaling er i tråd med testamentet anses ikke som et vedtak etter vergemålsloven. Fylkesmannen har ikke adgang til å samtykke til bruk av kapital ut over rammene testamentet setter.

⁶⁴ s. 355

Dersom testamentet ikke åpner for å bruke av midlene, eller midlene skal brukes til andre formål enn det som fremgår av testamentet, må båndleggelsen endres eller oppheves. Det er Stiftelsestilsynet som har slik kompetanse etter arveloven § 32. Saken må i så fall oversendes Stiftelsestilsynet for videre behandling.